

Ljubo Jurèiæ - Kako iz krize

Autor Administrator

Intervju:
Ljubo Jurèiæ

Ljubica Gataræ, Veèernji list

(...)Proteklih desetak go-dina hrvatsko društvo živjelo je na dug i da nije došlo do globalne krize, mi bismo se za dvije-tri godine suoèili s istim problemima. U dužnièkoj smo krizi po definiciji, jer je dug nominiran u stranoj valuti, a kuna nije kon-vertibilna na svjetskom tržištu. Da bismo otplaèivali dug, moramo zaraditi stranu va-lutu, a to ne možemo uèiniti jer smo imali sustav koji više troši nego što zarađuje. Ne-minovno nam slijedi dužnièka kriza, a zbog potrebe otplate dugova u stranoj valuti na-kon nje i teèajna. Teèajna kriza pretvara se u bankarsku i onda imamo pravu financij-sku krizu. To kroza što svijet sad prolazi ni u nominalom ni u relativnom iskazu nije toli-ka kriza kao naša(...)

Moje je znanje javno dobro i kao intelektualac i građanin ove zemlje dužan sam reæi što znam i mislim. Tim rijeèima profesor međunarodne ekonomije dr. Ljubo Jurèiæ obja-snio je kako je i zašto pristao biti savjetnik politièkog suparnika Ive Sanadera. Premada po prirodi nekonfliktan, srdaèan i otvoren, otkako se pojavio na politièkoj sceni dr. Ljubo Jurèiæ proizvodi kontroverzije i ulazi u situacije koje nisu svakodnevne u politèkom životu. U razgovoru za Obzor dr. Jurèiæ iznosi što bi trebalo napraviti da Hrvatska izbjegne krizu i 2010. postane država s najveæim stopama rasta u Europi.

Monetarna vlast zasad jedina gasi po-žar i spašava zemlju od krize. Može li Ro-hatinski zadržati krizu na našim gram-cama?

-Ne može na duži rok. Radi se o tome da su se centralnoj banci naprosto neke okolno-sti poklopile. U vrijeme kad je pokušavala usporiti inozemno zaduživanje centralna je banka stvorila prièuve koje se sada akti-viraju i služe za održavanje likvidnosti. Do-tok kapitala iz inozemstva presušio je, i taj se manjak kompenzira oslobađanjem re-zervi. Guverner je veæ dva puta smanjivao rezerve i tako poveæao ponudu novca, èime je održao unutarnju monetarnu ravnotežu, ali to može uèiniti još samo jednom, u pr-vom tromjeseèju iduæe godine. Instrument koji je projektiran za jednu svrhu dobro je poslužio za drugu, no njegov doseg je ogranièen. Ako se bitno ne promijeni situacija na svjetskom financijskom tržištu, Hrvat-ska mora mijenjati monetarnu politiku ili æemo doæi u financijske probleme.

Što treba mijenjati?

Hrvatska prije svega mora osigurati mo-netarnu stabilnost i ravnotežu unutar ze-mlje te poduzeti neke druge mjere koje su dosta radikalne i o kojima ovaj put ne bih govorio da ih ne zazivamo.

Mislite li pri tome na promjenu teèaja?

Mislim na to da monetarna politika mora biti usklađena s fiskalnom i gospodarskom politikom. Tek sad se u segmentu otplate duga monetarna politika poèela uskladiva-ti s fiskalnom, a dosad nismo imali gospo-darsku, industrijsku, regionalnu politiku, politiku konkurencije kako bi trebalo biti. Zaboravilo se da monetarna politika nije svrha samoj sebi, ona služi razvoju gospo-darstva. Fiskalna politika nije svrha samoj sebi, ona služi razvoju gospodarstva i druš-tva. Kod nas centralna banka èuva sebe, i svoje ciljeve ostvaruje bez obzira na to ko-liko to košta ukupno gospodarstvo. Isto to radi i fiskalna politika, fiksiranjem nul-tog deficita zaboravlja se na razvoj druš-tva i gospodarstva. Prvo što treba napraviti jest da monetarnu i fiskalnu politiku stavi-mo u svrhu opæeg drušvenog i gospodar-skog cilja a to je standard građana i poveæa-nja domaæe proizvodnje. To se ne može sa sadašnjim modelima fiskalne i monetarne politike, nego radikalno drugaèijima.

Hoæete li takve promjene predložiti na novom "vijeæu mudraca"?

Još nismo ništa poèeli raspravljati, ali bio sam jako izenađen sastavom ekonomskog vijeæa, jer u nj nisu smjeli uæi predstavnici sindikata, poslodavca i banaka.

Jeste li to doživjeli kao manipulaciju? Ulaskom u vijeæe riskirali ste neprilike u vlastitoj stranci i optužbe za politièku prevrdjivost?

Još ne mislim da se radi o manipulaci-ji. Ekonomsko je vijeæe neinteresna grupa znanstvenika i struènjaka koji se bave eko-nomijom u opæem drušvenom interesu. Na prvoj, konstituirajuæoj sjednici pokazalo se da nije tako. Moja ideja je da u njemu bude od 5 do 7 èlanova, najviše devet ekonomi-sta, jer se u veæoj skupini ne može raditi. To što su razlièitih pogleda ne smeta, dapa-èe može biti i poticajno. Ekonomsko vijeæe nije mjesto za interesne grupe bez obzi-ra na to što su njihovi interesi legitimni, jer se vijeæe time pretvara u gospodarsko-so-cijalno vijeæe s veæim stupnjem politièno-sti. Nemoguæe je voditi kreativnu raspravu u cilju generalnog opæega dobra ako imate skupine koje imaju definiran iskljuèivo vla-stiti interes. Što se tièe moje pozicije, moja savjest kao intelektualca i struènjaka mir-na je.

Rekli ste "moja ideja je". Jeste Vi inicijator vijeća ili Sanader?

- Meni je poziv stigao iz Vlade, možda se ideja rodila na savjetovanju ekonomista u Opatiji jer se dosta pričalo o krizi, izvorima, posljedicama i potrebi promjena u ekonomskoj politici. Moramo prebroditi prvi stadij, mora se mijenjati položaj bana-ka, poslodavca i radnika, a u ovakvom vijeću svatko će nastojati sačuvati neizmijene položaj i poziciju.

Ima tumačenja da tako široko sastavljeno vijeće služi da bi se odgovornost podijelila s drugima?

- Možda je to bio dio ideje, da se kaže evo ja izvlačim svu hrvatsku pamet. Politika vijeće ne upravlja situacijom u društvu niti će upravljati, nego će situacija upravljati politikom. Odgovornost za stanje u državi uvijek snosi Vlada, a nakon dva-tri sljedeća sastanka vidjet ćemo može li savjetodavno vijeće ispuniti svoju ulogu ili će služiti kao pokrivač kreatorima ekonomske politike. Bude li samo pokrivač, povući će se.

Kakvi su razmjeri krize kod nas?

Matematički gledajući suočeni smo s, dužničkom krizom. Proteklih desetak godina hrvatsko društvo živjelo je na dug i da nije došlo do globalne krize, mi bismo se za dvije-tri godine suočili s istim problemima. U dužničkoj smo krizi po definiciji, jer je dug nominiran u stranoj valuti, a kuna nije konvertibilna na svjetskom tržištu. Da bismo otplaćivali dug, moramo zaraditi stranu valutu, a to ne možemo učiniti jer smo imali sustav koji vijeće troši nego štoviše zarađuje. Ne-minovno nam slijedi dužnička kriza, a zbog potrebe otplate dugova u stranoj valuti na konju je tečajna. Tečajna kriza pretvara se u bankarsku i onda imamo pravu financijsku krizu. To krozi svijet sad prolazi ni u nominalnom ni u relativnom iskazu nije tolika kriza kao naša. Američki dolar kotira na svjetskom tržištu i njega svijet prihvaća po većoj ili manjoj cijeni, ali prihvaća. Europa svoje dugove može plaćati u eurima, Japan isto tako, ali mi ne možemo vanjske dugove plaćati u kunama. Mi moramo proizvesti robu i usluge i njima plaćati dug ili plaćati nacionalnom imovinom. S druge strane porast kamata za 1 posto nominalno povećava našu godišnju otplatu duga za 350 milijuna eura, rast kamata za 2 posto diže obveze za 700 milijuna eura. Jedan posto rasta kamata građanima povećava obveze za 1,5 milijardu kuna. Kad stagnira proizvodnja i pada dohodak, a vi morate vijeće izdvajati za otplatu obveza, tada standard dolazi u pitanje.

Što savjetujete da se izbjegne tečajna i financijska kriza?

Ako bismo sad kreirali mjere, možemo postići to da imamo široko

manje financijskih i okova, ali u realnom sektoru ne može se ništa bitno napraviti preko noći. U prvom tromjesečju 2009. trebalo bi kreirati mjere za povećanje domaće proizvodnje, koje bi dale rezultat tek 2010.

Kakve?

Ove ćemo godine uvesti gotovo 30 mlrd. dolara robe, od čega nominalno možemo proizvesti 15 mlrd. dolara. Kad bismo od tih 15 mlrd. uzeli samo 20 posto koje smo prepustili uvoznicima, dobili bismo 3 milijarde dolara, nešto manje od 10 posto BDP-a, koje možemo stvoriti sami. Ako bismo na-pravih takve specifične mjere da povećamo proizvodnju, kvalitetu i dignemo efikasnost poslovanja, mogli bismo vratiti 20 posto tržišta koje smo nerazumno politički prepustili uvoznicima. Tada ne bismo imali pad, nego stopu rasta koja bi bila najveća u Europi. Bio bi to radikalni zaokret od potpuno nekritičke liberalističke politike; propisane washingtonskim konsenzusom, kojega se ne drže ni zemlje koje su mu kumovale. Ovo je kriza u kojoj će Hrvatska morati prelomiti službene ekonomske i političke dogme i usmjeriti se na domaću proizvodnju. Rješenje se ne nalazi toliko u političkoj fiskalnoj i monetarnoj politici nego u području industrijske, odnosno sektorske politike i politike regionalnog razvitka, koje zasad nema. Uz dobre mjere ove politike mogli bismo u 2010. godini ostvariti stopu gospodarskog rasta veću od 5 posto, a time i povećati plaće, mirovine, dividende, proračunski prihod itd. Sve u svemu vratiti standard na uzlaznu, ali puno zdraviju liniju.

Na to će se odmah javiti svi da uvodimo protekcionističke mjere, nešto kao mala zemlja ne smijemo?

- Pazio sam nešto sam govorio: nisam rekao ni supstitucija ni zabrana uvoza, nego sam govorio o mjerama koje će povećati efikasnost i kvalitetu domaće proizvodnje. Hrvatsko tržište samo je nominalno hrvatsko, ono je dio globalnog tržišta. Ta politika ide za tim da se borimo za dio globalnog tržišta koji najbolje poznajemo, a to je hrvatsko, bosansko i srpsko. Ne zagovararam da se vraćaju carine na granice, da se vraćaju carinici, nego sam rekao da iz praktičnih razloga treba poslovati na onim tržištima gdje je najmanji trošak. Puno je manji trošak kreirati proizvode za bosansko, hrvatsko i srpsko tržište i puno manja neizvjesnost nego kreirati proizvod za norveško ili švedsko tržište. Ako možemo napraviti korak više da povećamo izvoz, to bolje. Mislim da iz mog programa možemo postići to da 80 posto rasta ostvarimo osvajanjem domaće proizvodnje a 20 posto povećanjem izvoza.

Nije li to program s kojim bi SDP da ste osvojili vlast? Da li ga ustupate Štaniću?

- Ne, ekonomsko vijeće nije operativno tijelo niti izrađuje programe, nego daje mišljenje i poglede na pojedine situacije. Program izrađuje Vlada, a mi smo svoj na-pravili tako nešto sam obično pristojno po-dužavao i snimio nešto im treba da proizvodnju dignu samo 20 posto. Ti su programi dosta detaljni, ali za provedbu trebaju institucije. Glavni je problem Hrvatske neefikasnost državnih institucija i loša organizacija. Razradili smo okvir i metodologiju, ali treba izgraditi institucionalnu infrastrukturu: agencije, direkcije,

zavode. Sada smo u situaciji da vlada ne zna gdje je hrvatsko gospodarstvo. Ne znamo kakvaje struktura domace proizvodnje, kakvi su odnosi među djelatnostima, ne znamo odnose domaæih djelatnosti s inozemstvom niti strukturu proizvoda pojedinih djelatnosti da bismo mogli kreirati mjere. Ne znamo proizvod-nost proizvodnih faktora u pojedinim djelatnostima, ne znamo kolika je proizvodnja po radniku i po jedinici kapitala. Time se bave profesionalci rastereæeni politikom, to je èista matematika, podloga za kreira-nje ekonomske politike, koje nema. Bez te podloge mjere ekonomske politike su pu-canj u kmicu, u crni prostor koji je toliko velik da se rijetko pogodi meta.

Poduzetnici traæe da država osnuje in-terventni fond. Jeste li za taj potez?

- Takav fond sad je nemoguæe formira-ti, njih treba ustrojiti u fazi prosperiteta, a ne sada. Kad bi kriza bila kratkoroèna, još bih se i složio s njime, ali njegova je namjena da se zadrži sadašnja struktura gospo-darstva, a moja je ideja da se ta struktura mijenja. Ono što se nije uèinilo kad je no-vac bio jeftin i ekonomija bila u uzletu, ne može se nadoknaditi sada. Nastavak hrvat-ske države pred velikim je izazovom u eko-nomskom smislu, restrukturiranje æemo morati provesti u težim financijskim i gos-parskim uvjetima, a ne napravimo li zao-kret osuđeni smo na dugogodišnje krizno stanje unatoè tome što æe se Europa i svi-jet oporaviti. Politièki suoèeni smo sa situ-acijom da smo ekonomski potrošili državu koju smo stvorili prije 18 godina i trebat æe nam sada golema energija, slièna onoj pri-likom stvaranja države, da izgradimo gos-podarsko, društveno i politieko biæe hrvat-ske države.

Tko je za to kriv?

Politika. Politièka nezrelost i politikantstvo doveli su nas u ovu situaciju, svaka politieka opcija plašila se hrvatskog suvereniteta. Kad su dobili suverenitet, nijedna opcija nije znala što æe s njim. Èim se netko javio da je zainteresiran za hrvatsku imovinu, odmah su svima bila puna usta liberalizacie, internacionalizacije, što je bio politieki kredo svih dosadašnjih vlada, a to pokazuje nesprennost politike da na sebe preuzme odgovornost za upravljanje.

Nedavno, ste rekli da buduænost svijeta ovisi o tome hoæe li Amerika mirno pre-pustiti mjesto prve globalne sile ièi neæe. Možete li to malo pojasniti?

- Sliènu situaciju imali smo pred Prvi i pred Drugi svjetski rat, slièno je bilo i kad je En-gleska gubila dominaciju na svjetskim tr-žištima, a ima i nekih sliènosti kad je pro-padalo Rimsko Carstvo... Iz ove krize može se izaæi u pravom i krivom smjeru. Povi-jest je puna primjera za to: tridesetih go-dina prošlog stoljeæa Amerika i Njemaèka su bile u sliènoj krizi, a znamo kako se ra-splelo. Njemaèki bum poharao je Europu, amerièki spasio društvo i zemaljsku kuglu. Ameriku ne može nitko zamijeniti, jedin-stvena je, uèinila je puno za civilizaciju i demokraciju. Vodstvo zemlje koja je digla i razvila svijet neponovljivo je, ali ipak taj model je istrošen i svijet više neæe iæi po istom modelu. Nije više

moguće da Ameri-ku sada zamijeni Japan, Kina ili Europa, jer će se međunarodni sustav transformirati prema multilateralizmu. Teško prema bi-polarizmu, Amerika-Europa. Reformu od premoći jedne države prema multilateral-nom sustavu može voditi samo jedna država, a to je Amerika. Ona je u poziciji da dio svoje moći dragovoljno i organizirano prenese i pretvori u multilateralizam. Amerika treba biti na čelu država koje traže reformu. Ako to ne učini, kriza će se nastaviti.

Može li Kina preuzeti ulogu svjetskog za-mačnjaka?

- Bude li ovo tipična industrijska kriza, a malo je vjerojatno da će biti, Kina će od 2020, najdalje 2025. godine postati u apsolutnim vrijednostima druga ekonomska sila u svijetu. Međutim njezin razvoj će ovisiti o potražnji iz Amerike i Europe. I drugo Kina je toliko različita od ostatka svijeta da ne može svoj način života i rada "izvoziti" u ostatak svijeta. Pored toga, promjene ne treba gledati linearno, jer su tu i globalno zatopljenje i promjena demografske strukture. Ulazak Baracka Obame u Bijelu kuću nije promjena samo za Ameriku nego i simbolična poruka svijetu da u 21. stoljeću prestaje dominacija bijele rase. Ta je promjena radikalna, a u psihološkom i sociološkom smislu SAD je suočen s težom situacijom nego 60-ih godina kad su davali pravo glasa crncima. Društvo mora prihvatiti činjenicu da će Bijelom kućom predsjedati crnac, a posluga će biti bijela. Obama je napravio dodatan korak i oslobodio je silnu energiju ne samo u Americi nego i u Africi koja na najbolji način dobiva potvrdu svog bića. I u Africi će se osloboditi velika energija kojom treba upravljati. Problema je svugdje, ne postigne li Kina stopu rasta veću od 8 posto neće moći apsorbirati milijun radnika koji izrastaju svake godine. Pad proizvodnje u Europi proizvest će socijalne naboje, nije mali problem kad na udaljenosti od 100 ili 200 kilometara postoje petostruke razlike u plaći. Kriza će proizvesti socijalnu situaciju koja će biti prepreka provođenju ekonomskih reformi, a u budućnosti će trebati puno više uzeti u obzir socijalno-psihološke elemente.

Kriza i kod nas proizvodi jačanje nedemokratskih procesa, počinje se sankcionirati kritika izrečena preko interneta.

- U krizama su društvo i politika uvijek u iskušenju u kom smjeru krenuti. U Hrvatskoj je problem što politika nije sazrela, mi smo još politički nezreli, politika je ostala u prošlosti, a u kriznim situacijama bit će pogrešno ako se budemo vraćali prošlosti na najružniji način. Stranke koje se ne prilagode sadašnjoj situaciji i ne budu imale ideju kako izvesti društvo neće opstati, bez obzira na to kako se zvale. Iz ove krize treba nastati nova gospodarska struktura, ali nastat će i nova politička struktura. Ne smije se vraćati u prošlost i pitati tko je Srbin, Hrvat, Musliman, ovo ili ono, u globalizaciji koja će donekle biti zaustavljena, jedino možete i morate spavati svoje društvo. Treba štiti sebe, svog susjeda, društvo u cjelini, a moj ulazak u ekonomsko vijeće i ima tu svrhu da shvatimo kako se pomiče granica parcijalnih interesa kad su posrijedi opći i nacionalni interesi.

SDP je javno stao iza Vas kad ste ušli među Sanaderove sa-vjetnike, no ne vjerujem da im je drago. Jeste li se konzultirali s Milanovićem o tome?

- Ne, nisam se konzultirao, ali sam ga obavijestio. To je bila moja od-luka i moj rizik.

U novinarskim se kuloarima pričalo o tome da biste Vi mogli biti predsjednički kandidat. je-ste li o tome pričali u stranci?

- Milanović je rekao da ćemo sa svojim kandidatima izaći poslije lokalnih izbora, ali već su se u javnosti pojavila neka imena. Smatram da je isticanje potencijalnih kandidata već sada trošenje ljudi.

Kako Vi zamišljate budućeg predsjednika?

- Kandidat ili kandidatkinja trebaju razumjeti globalnu političku pa i ekonomsku i financijsku situaciju. Trebaju imati jasnu viziju hrvatskih interesa, imati ideje kakve su politike moraju voditi da se sačuva i razvija hrvatsko društvo u nadolazećem svjetskom poretku. Predsjednik možda nema velike ovlasti, ali ima veliku moć riječi, stvaranja atmosfere.

U novinarskim se kuloarima pričalo o tome da biste Vi mogli biti predsjednički kandidat. Je-ste li o tome pričali u stranci?

Milanović je rekao da ćemo sa svojim kandidatima izaći poslije lokalnih izbora, ali već su se u javnosti pojavila neka imena. Smatram da je isticanje potencijalnih kandidata već sada trošenje ljudi.